

på de teman som berörs i boken. Det är kanske den del av boken som hade kunnat utvecklas mer. Diskussionen som förs i bokens inledande kapitel om den internationella forskningen och dess resultat är tämligen kortfattad. Motiveringen till att studera just svensk empiri är likaså mycket kortfattad. Det är därför från start ganska oklart för läsaren vad författaren tänker sig att det svenska fallet mer specifikt ska kunna bidra med till det internationella forskningsläget och hur de tre forskningsfält han tar upp knyter an till de konkreta forskningsfrågor som behandlas i bokens olika kapitel. Det blir tyvärr inte heller alltid helt tydligt i bokens sammanfattande diskussion. Författaren kan då nämligen sammanfatta sin egen forskning, men närmast i förbifarten nämna något kort om hur dess resultat förhåller sig till den internationella forskningen. Ett viktigt undantag från detta är diskussionen kring undersökningen i det femte kapitlet, där författaren tydligt relaterar den svenska empirin till en pågående diskussion i den internationella forskningen om "andrefieringen" i Europa. Det är synd att resultaten från de övriga kapitlen inte lika tydligt relateras till det internationella forskningsläget. Även om många av Östlunds slutsatser från det svenska materialet bekräftar mycket av det som tidigare internationell forskning visat på, så finns här säkert många aspekter som hade förtjänat att lyftas fram tydligare såsom varande nya, eller tidigare inte tillräckligt uppmärksammade, perspektiv.

Göteborgs universitet

KLAS RÖNNBÄCK

Sten Westerberg, *Clas Rålamb: Maktspelare i storhetstidens Sverige* av (Stockholm: Atlantis 2012). 335 s.

Clas Rålamb var en av dessa mångsysslade statsmän i stormaktstidens Sverige som det är svårt att inte bli imponerad av. Han var i olika skeden riksdagsman, riksråd, landshövding, jurist, diplomat, finansbyråkrat, medlem av statliga kommissioner och överståthållare i Stockholm – och visade sig dugande i samtliga roller. Dessutom låg han bakom inrättandet av Stockholms Auktionsverk, ett viktigt instrument för att underlätta likvideringar av lån tagna mot säkerhet i fast egendom. Ironiskt nog kom Rålamb själv att tvingas använda sig av Auktionsverket för att auktionera bort lösöre när han dömts ersättningskyldig till kronan efter räfstens med Karl XI:s förmyndare. Som författaren till den föreliggande biografien Sten Westerberg konstaterar, kombinerade han teoretisk lärdom med praktisk handlingskraft.

Rålamb gjorde sig ett namn när han från en undanskymd position i adelsståndets tredje klass visade sig vara den mest välartikulerade förespråkaren

för att den nyligen avlidne Karl X Gustavs testamente skulle förkastas. En del av Rålamb's argument framstår idag som spetsfundigt lagvrängande. Men kärnan i argumentationen hade stor principiell betydelse: kungen hade inte rätt att testamentera bort riket som om det vore hans personliga egendom. Denna blandning av lömsk advokatyri och principiell rättskänsla visar sig vara ett genomgående drag hos Rålamb, som använde sig av skarpsinnig juridisk argumentation både för att tilltvinga sig land av bönder på Värmdölandet och för att hjälpa fattiga stockholmare när han var överståthållare. I fallet med kungens testamente, som ogiltigförklarades, visade han sig vara en konstitutionalist både i teori och praktik, och hans viktiga insatser för att Sverige till sist blivit ett land präglad av *rule of law* snarare än kunglig despoti har framhållits av författare som Fredrik Lagerroth och Michael Roberts. Rålamb författade också ett av de viktigaste verken inom 1600-talets svenska rättsvetenskap *Observationis juris practicae*. En av biografins få brister är att detta verk inte får någon utförlig behandling; då lag och rätt helt klart var i fokus för så stora delar av Rålamb's offentliga verksamhet hade det varit intressant att veta hur han lade ut texten i juridiska frågor.

Det är möjligt att Rålamb's motvilja mot kunglig maktfullkomlighet grundade sig i hur Gustav II Adolf behandlade hans familj efter att halvbrodern Erik på grund av en skadad hand inte kunnat fullgöra sina plikter som kammarjunkare. Kungen blev, som det heter, rasande över detta och den unge Erik blev så rädd att han flydde från kungens fältläger. Detta ledde i sin tur att Gustav Adolf beordrade att Rålamb's far skulle avsättas från sin tjänst och att hans förläningar skulle dras in. Kungens död hindrade dock detta från att verkställas. Rålamb själv kom också att ådra sig kunglig onåd – från Karl XI. Detta förklaras delvis av den roll han spelat i förkastandet av Karl X Gustavs testamente, men också av politiska intriger från Karls närmaste man Johan Gyllenstierna.

Även om Rålamb förstås inte stödde införandet av enväldet hade han på många sätt bedrivit en politik som kunde falla både kungen och Gyllenstierna i smaken, och han samarbetade till en början bra med dem bägge. Den politiker som han oftast kom ihop sig med var i stället rikskanslern, greve Magnus Gabriel De La Gardie. Som ämbetsman i det dåtida finansdepartementet, kammaren, verkade Rålamb aktivt och enträget för sunda statsfinanser och en måttfull reduktion av donerade gods. Dessutom hade han varit motståndare till den äventyrliga utrikespolitik som De La Gardie förespråkade, och var hela tiden en anhängare av fredspolitik. Han hade till och med aktivt understött den förmyndarräfst som kom att drabba inte bara greve Magnus, utan också honom själv. Rålamb drog sig inte för att använda sig av, troligen falska, förräderianklagelser för att avlägsna De La Gardie från inflytande. Trots att han förordat sparsamhet dömdes han under

förmyndarrådet bland annat för att han i likhet med andra medlemmar av riksrådet tagit ut en högre lön än vad han hade rätt till.

Genom att Westerbergs biografi följer Rålamb genom dennes många olika roller ger boken inblickar i många delar av 1600-talets svenska samhälle – och även av det osmanska riket som Rålamb besökte i egenskap av diplomat. Författaren har uppenbarligen gjort gedigna studier av källor och litteratur. Han visar god förmåga att bedöma politiska skeenden, här har hans bakgrund som statssekreterare säkerligen tjänat honom väl. Även om Westerberg beskriver sig som en "själsfrände" till Rålamb förfaller han inte till idoldyrkan, utan skildrar utan att blinka även dennes mindre smickrande sidor. Dessa mörka sidor gör inte denne 1600-talspolitiker och -ämbetsman till en mindre intressant person, tvärtom. Dessutom ger denna skildring en mikrohistorisk inblick i hur 1600-talets svenska stat och statskick fungerade i praktiken.

Stockholms universitet

JOAKIM SCHERP

Lars Nilsson & Håkan Forsell, *150 år av självstyrelse: Kommuner och landsting i förändring* (Stockholm: Sveriges Kommuner och Landsting 2013). 495 s.

Övergången från sockenstyre till kommunalstyre brukar betecknas som ursprunget till vår tids kommuner och landsting. År 2013 var det närmare bestämt 150 år sedan de första svenska kommunallagarna trädde i kraft, vilket utgör bakgrunden till denna jubileumsbok. I förordet, som är författat av Anders Knape, ordförande i Sveriges Kommuner och Landsting, sägs syftet med boken vara att ge en bred översikt av den kommunala och landstingskommunala politiken och verksamheten från införandet av 1862 års författningar och fram till idag. En minst sagt omfattande uppgift som förbundet anförtrott åt Lars Nilsson och Håkan Forsell, båda historiker verksamma vid Stockholms universitet, att genomföra. Boken är indelad i två huvudavdelningar, den ena om kommunerna och den andra om landstingen.

Den första delen, som behandlar kommunerna, är skriven av Lars Nilsson och är den mest omfattande. När kommunalförfattningarna sattes till världen var Sverige fortfarande ett land som var präglad av den agrara näringen och vars invånare till största del bodde utanför städerna. Sedan dess har mycket hänt, både med kommunerna och med samhället i stort. Nilsson har valt att skildra den kommunala utvecklingen från äldsta tid och fram till idag utifrån tre olika teman.